

בענין ניכר האיסור בעניני תערובות

איתא במשנה (חולין צו): גיד הנשה שנתבשל עם הגידים בזמן שמכירו בנותן טעם ואם לאו כולן אסורין. ופירש"י (ד"ה בזמן שמכירו) וז"ל משליכו לחוץ ואין כאן אלא פליטתו. הרי מבואר מדברי המשנה ופירש"י שם שאם האיסור ניכר אינו בטל וצריך להשליכו. בהמשך דברינו נבאר בס"ד תוקף וגדר דין זה שדבר הניכר אינו בטל.

ביאור אם דבר ניכר אינו בטל הוא דין דאורייתא או דין דרבנן

בפשטות נראה מדברי הראשונים והפוסקים שהדין שדבר הניכר אינו בטל הוא דין דאורייתא. וכמו ששמעתי ממו"ר הגר"צ שכטר שליט"א שהגדרת תערובת היא רוב היתר ומיעוט איסור והאיסור אינו ניכר, ובמקום שהאיסור ניכר אין כאן תערובת. עיין בתוס' (חולין צה. ד"ה ספקו) מובא בט"ז (או"ח סי' תרל"ט ס"ק ג) שכתב וז"ל מדאורייתא חד בתרי בטיל היינו היכא שמעורב ואינו ניכר האיסור. ועיי"ש בט"ז שיצא בתוקף נגד הלבוש שכתב שדבר הניכר אינו בטל הוא רק דין דרבנן שהרי ילפינן ביטול מסנהדרין (עיין רש"י חולין צח: ד"ה מדאורייתא) ושם אנו יודעים מי המזכה ומי המחייב והוי כניכר האיסור ואפ"ה אמרינן שיש דין ביטול. וע"ז כתב הט"ז (שם) וז"ל דבר זה אינו ראוי להיכתב ולומר דמן התורה אפילו במכיר האיסור אין צריך להשליך אותו, ח"ו לומר כן, דבהדיא כתבו התוס' (חולין צח. ד"ה ספקו) וכו' ומה שהביא (הלבוש) ראייה מסנהדרין, זה לא פגע ולא נגע, דהתם לאו מטעם תערובות אמרינן זיל בתר רוב, אלא דהתורה בטלה דעת המיעוט, ולא שייך שם שהמיעוט נהפך לרוב כמו שאתה אומר בתערובות שהאיסור נהפך להיתר עכ"ל. הרי דהט"ז דחה ראיית הלבוש מסנהדרין וביאר שדין רוב בסנהדרין אינו רוב של

תערובות אלא רוב של אזלינן בתר רובא וברוב זה הוי המיעוט ניכר כמו בט' חנויות שמוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה וכמבואר בגמ' (חולין יא.) מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא מנלן דכתיב (שמות כג:ב) אחרי רבים להטות רובא דאיתא קמן כגון ט' חנויות וסנהדרין לא קא מיבעיא לן וכו'.

אולם, מדברי רש"י הנ"ל מוכח דגם ענין של ביטול ברוב בתערובות ילפינן מסנהדרין דהרי דברי רש"י שם קאי אדין של ביטול בתערובות. (עיי' גם בחידושי הגר"ח על הש"ס אות רכט בדין אין הולכין בממון אחר הרוב.) ויש לומר שניכר האיסור הוא דין בניכר בעין וכמו שיבואר עוד לקמן וממילא בסנהדרין אע"פ שאנו יודעים מי המזכרים ומי המחייבים כיון שאין כאן דבר הנראה לעין לא מקרי ניכר האיסור.

עיי' עוד בשו"ת ארץ צבי (סי' פח) להגאון ר' אריה צבי פראמער זצ"ל הי"ד מקאזיגלוב שכתב וז"ל אמנם עתה יצא לאור ספר המאירי על סוכה וכתב שם דף ט: חידוש גדול דהא דניכר האיסור לא בטיל הוא רק מדרבנן [ובמקום אחר בארתי דס"ל דכל הטעם דניכר איסור לא בטיל הוא משום דיכול לבררו הוי כמבטל איסור לכתחלה. וס"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא דרבנן. אמנם אם נאמר כן ודאי ס"ל להמאירי דניכר ואינו יכול לבררו בטל כיון דאין לו עצה להוציא האיסור ע"י לומר דהוי כמבטל לכתחלה, אך אין דבריי מוכרחין] עכ"ל. הרי דנקט הארץ צבי בשיטת המאירי שדבר הניכר שלא מרימים אותו מתוך התערובות הוי כאילו מבטל אותו לכתחלה ואינו בטל מדרבנן, אולם מדאורייתא שפיר בטל. אולם, נראה שהעיקר כדברי הט"ז הנ"ל שכיון שניכר האיסור לא הוי חלק מהתערובות ואינו בטל מן התורה וכמו שנתבאר לעיל.

ביאור בדברי הרמ"א בנתינת מים קרים לתערובות

איתא ברמ"א (יו"ד סי' צח סע' ד) וז"ל וכל איסור שמבטלים בששים אם מכירו צריך להסירו משם אף על גב דכבר נתבטל טעמו בששים ולכן אם נפל חֶלֶב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בששים צריך ליתן שם מים צוננים וטבע החֶלֶב להקפיא ולצוף למעלה על המים ויסירו משם דמאחר דאפשר להסירו הוי כאילו מכירו וצריך להסירו

משם (הגהות מרדכי בחולין [פרק ששי] ובארוך כלל כג) עכ"ל. הרי שהרמ"א מוסיף עפ"י המרדכי על הדברים הנ"ל שלא רק שדבר שניכר איסורו עכשיו אינו בטל, אלא גם אם עכשיו אינו ניכר ויכול לעשות דבר כדי שהאיסור יהיה ניכר חייב לעשות כן כגון בנידון הרמ"א שיכול לשפוך מים לתוך התערובות וע"י כך החלב יעלה למעלה ויהיה הוכר ושוב יכול להסירו ולזרקו. ובגליון מהר"ש (שם) מבאר עפ"י הר"ן פ"ק דסוכה (דף ה. בדפי הרי"ף) בנוגע לסכך פסול כגון ענפי האילן שמחזורים לקרקע שנתערבו עם סכך כשר שכתב ובודאי שאין בטול זה כביטול שאר איסורין שאין לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו שיהא בטל. שאם יכול לעשות פעולה כדי שהאיסור יהא ניכר חייב לעשות כן מדאורייתא ולהסיר האסור.

אולם, עיין בכרתי ופלתי (סי' צח ס"ק ו) שכתב שאם ע"י נתינת המים יתקלקל התבשיל אינו צריך לתת מים לתוכו והאיסור בטל דומיא דדבר שיש לו מתירין שאם צריך להוציא הוצאות לא מקרי דבר שיש לו מתירין. עיין בספר בדי השלחן (תערובות ח"א) להרה"ג ר' שרגא פייבול כהן שליט"א שכתב (ביאורים עמ' לג ד"ה אם נפל) שהכרתי ופלתי סובר דחובת נתינת מים להכיר האיסור הרי רק מדרבנן, ומדאורייתא בטל אפילו בלי נתינת המים.

אולם, יש לפרש עוד שחובת נתינת המים לא הוי חיוב אפילו מדרבנן ורק מדת חסידות. שהרי מקור הרמ"א לתת מים לתוך התבשיל הוא מהמרדכי בשם הרוקח שמובאים בספר האסופות לרבינו אליהו ב"ר יצחק מקרקשונה תלמידו של רבינו אלעזר מוורמישא שכתב וז"ל חלב שנפל בקדירה ונימח משערינן ליה בששים מפני שנתערב ומיהו יש אנשי מעשה שנותנין מים קרים בקדירה לקרש החלב ולהסירו עכ"ל. ונראה ברור מדבריו שענין של נתינת מים לתוך התבשיל הוא רק חומרא של אנשי מעשה. ונראה שכיון שהאיסור לא נראה עכשיו לעין לא נקרא ניכר האיסור ושפיר נתבטל מעיקר הדין. אולם, אפשר שהענין ג"כ תלוי אם יש טירחה מועטת לשפוך מים לתוכו שפיר מחוייב לעשות כן מעיקר הדין, אולם אם יש טירחה מרובה אין חיוב לעשות כן אלא מחומרא. (עיין תוס' פסחים כה: ד"ה לא אפשר שכתב שדבר שצריך טורח גדול מקרי לא אפשר.)

וכן יש לפרש המילה "צריך" בדברי הרמ"א [צריך ליתן שם מים] שהוא על דרך החומרא וכמו שראיתי בספר אור יצחק (חלק א יו"ד ס' לח עמ' שמא) להרה"ג ר' יצחק עבאדי שליט"א שכתב בנוגע לעניני חציצה בטבילה וז"ל ולענ"ד לשון צריך אינו מוכרח דמעכב בדיעבד. [כוונתו לדברי המחבר יו"ד ס' קצח סע' מז שכתב וז"ל מין כינים שדבוקים בבשר ונושכים בעור במקום שיער ונדבקים בחוזק בבשר צריך להסירן ע"י חמין ולגוררן ואם אינו יכול להסירן אינו חוצץ ע"כ.]. וכמו שכתב הש"ך בעצמו על דברי הרמ"א בסע' מג שאמר יש אומרים שהאשה צריכה להטיל מים קודם טבילתה וכו'. [ומקורו מהשערי דורא הל' גדה ס' יד שכתב כן.]. וכתב על זה הש"ך בס"ק נה מיהו כל זה אינו מעכב בדיעבד עכ"ל.

אם ניכר העין תלוי בראיית סתם בני אדם או כפי ראיית הבקיאים

אולם, אכתי יש לברר אם ההגדרה של נראה לעין היא כפי ראיית סתם בני אדם או דילמא כפי ראיית הבקיאים. ראיתי בקובץ המתיבתא (תשס"ה) במאמר של הרב יוסף חיים פערלמאן שליט"א שכתב לבאר שראיית עין בתולעים תלויה בראיית סתם בני אדם שאינם מומחים ואם הם לא יכולים להכיר התולעים אע"פ שהבקיאים יכולים להכיר נחשב כאינו נראה לעין. וכתב להוכיח עפ"י דברי הראשונים בסוגיא דטעימת קפילא. איתא במ' חולין (צז.). דאמר רבי יוחנן סמכינן אקפילא ארמאה. ודנו הראשונים אם הטעם דבעינן קפילא ולא סתם בן אדם הוא משום דיש לקפילא יותר בקיאות בהכרת הטעם כמו שכתב הריטב"א (שם ד"ה סמכינן) פי' על נחתום אינו יהודי שהוא בקי בטעמים, או משום דבעינן נאמנות משום דאומן לא הרע אומנתיה כמבואר בתוס' (שם ד"ה סמכינן) וכן נקט הרשב"א בתורת הבית (בית רביעי שער ראשון) דלא בעינן קפילא אלא משום נאמנות אבל מצד הכרת הטעם כתב וז"ל אלא כל טעם שאינו נרגש לכל הטועמים אינו טעם ואין חוששין לו. ועפ"י זה כתב הרב פערלמאן במאמר הנ"ל וז"ל וא"כ בנידון דידן הוא הדין והוא הטעם דאין לחשוש להא שיראוהו אלא שהתרגלו לראות שרצים אלו ולאסור המים אלא הולכים אחר ראייתם של אנשים בינונים וכיון דרוב בני אדם טחו מראות עיניהם

נקטינן להתיר, ועכ"ל. ולפי"ז נראה שכשם שנראה מדברים הנ"ל שראיית העין לגבי שרצים תלוי בראיית סתם בני אדם ולא מומחים ה"ה נמי דראיית בני אדם לגבי ההגדרה של ניכר האיסור בתערובת תלוייה בראיית ההדיוטות ולא בראיית המומחים. (עיין בנידון של ראיית עין באג"מ יו"ד חלק שני סי' קמו. ויו"ד ח"ג ס' קכ אות ה.)

תערובות שניכר האסור אולם אינו יכול להפרידו

עוד נקודה הטעונה בירור בנוגע לניכר האיסור הוא בנוגע לנידון שהאיסור ניכר בתערובות, אולם מחמת קטנותו לא יכולים לברר האיסור מן ההיתר. מצד אחד י"ל כיון שהאיסור ניכר הרי אינו בטל, אולם מצד שני י"ל שענין של ניכר האיסור שאינו בטל הוא משום שיכול להוציא האיסור משם אין דין בטול אולם אם אי אפשר להוציא האיסור משם י"ל ששפיר בטל אע"פ שניכר האיסור. עיין בשו"ת דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' נד) שדן בנידון זה וז"ל שאלה במקומות שאי אפשר להם לעשות בארות מים ורק מסתפקין מנהרות המושכין ובמים ההם נצמאים רחש נראה לעין השמש ומהם שנראים אפילו בלילה ואי אפשר להוציאם אפילו על ידי סינון מה דינה של המים כיון שאין במקומות ההם מים אחרים עכ"ל. וכתב הדברי חיים לתלות שאלה זו במח' ראשונים. וז"ל והנה הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ג הל' טו ומובא בטור יו"ד סי' קטו) כתב וז"ל והחמאה מקצת הגאונים התירוה שהרי לא גזרו על החמאה וחלב טמא אינו עומד ומקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוח חלב שישאר בה שהרי הקום שבחמאה אינו מעורב בה שיתבטל במיעוטו וכל חלב שלהן חוששין לו שמא חלב טמא מעורב לו עכ"ל. והרשב"א ז"ל (תורת הבית בית ג שער ו דף צ: ומובא בבית יוסף שם) כתב על דברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל וז"ל והטעם שכתב דאיסור החמאה מפני שהקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה שיבטל במיעוטו אינו מחוור כלל שהביטול ברוב בעלמא אינו מצד שהמיעוט מתערב ברוב שהרי חטים של תרומה שנפל לתוך החולין או גרוגרות של תרומה שנפלו לתוך החולין אע"פ שזה עומד בפני עצמו וזה עומד בפני עצמו בטלי בשיעורן שכל שאין אתה יכול לברור דבר מתוך דבר אלו היית אוסר הרוב מפני המיעוט נמצא שאין המיעוט בטל כו' עכ"ל הרשב"א. נמצא ששיטת הרמב"ם היא דהיכא דהאיסור

ניכר אינו בטל אפילו אם לא יכול להסירו. ולכן אם יש חמאה מעכו"ם שיש בו צחצוחי חלב שאי אפשר להפרידם יש לחוש שבתחילה הגוי עירב חלב טהור אם חלב טמא והחלב הטהור נעשית חמאה והחלב הטמא נשאר חלב כיון שחלב טמא אינו עומד ועכשיו יש חמאה אם צחצוחי חלב בתוכה שאי אפשר להפריד מן החמאה. לפי הרמב"ם חמאה זו אסורה משום שיש בתוכה מיעוט של חלב טמא שניכר. ולפי הרמב"ם אין חילוק במה שאין יכול להפריד החלב הטמא כל שניכר האיסור אינו בטל. אולם, דעת הרשב"א היא שאפילו אם הוכר האיסור אם לא יכול להסירו שפיר בטל.

ועיין בשו"ע (י"ד סי' קטו סע' ג) שכתב וז"ל החמאה של עובד כוכבים אין מוחין לאנשי המקום שנוהגים בו היתר ואם רוב בני המקום נוהגים איסור אין לשנות ובמקום שאין מנהג אם בשלה עד שהלכו צחצוחי החלב מותרת. הגה – גם מותר לבשלה לכתחלה עכ"ל. רואים מדברי השו"ע שמחלוקת הרמב"ם והרשב"א תלויה במנהג המקום. אולם, גם רואים שאפשר להוציא החלב הטמא ע"י בשול שישרף החלב. ולפי"ז רואים שלדעת הרשב"א דבר שניכר שלא יכול להוציאו מיד בטל אע"פ שבאמת יש היכי תמצוי להוציאו. ונראה להביא מזה ראייה לדברינו דלעיל שדברי הרמ"א שצריך לשפוך מים לתוך התערובות הוא רק חומרא ונראה שגם הרמב"ם מודה לזה אלא שבנידון החמאה לא בטל משום שניכר האיסור.

ובנידון עצם השאלה במים שיש תולעים שאי אפשר להוציאם אפילו ע"י סינון פסק הדברי חיים לחומרא שאם אי אפשר להוציאן המים אסורין וכתב וז"ל ולכן לדעתי אין תקנה רק לבשל המים קודם שתיה ואחר כך לסננם ואז יבדקו ואם יראו שהוסרו התולעים מותרים ואם גם לאחר כך ימצאו אין תקנה לאותם המים רק מהשמים ירחמו כמו שאמר אלישע הנביא ע"ה ירפאו המים (ע"פ מלכים ב' ב:כא). אולם, עיין באבני נזר (י"ד סי' פא) שכתב להתיר מכח ספק ספקא וז"ל ולדעתי היה נראה להורות שיבשלו המים ואז נתיר משום ספק ספקא. ספק א' שמא כהרשב"א (סי' קטו) כל שאי אפשר לברר מתבטל. וספק הב' שמא נמוח ובתולעים דקים כאלה קרוב הדבר מאד שנמוחו ולא יבדקו אחר הבישול עכ"ל.

ביאור הט"ז בסוגיא דאימרטוטי אימרטט

מח' הנ"ל בין הרמב"ם להרשב"א שייכת לביאור הסוגיא בע"ז (סח:-טט.). לגבי עכבר שנפל לחומץ וז"ל הגמ' איבעיא להו נפל לגו חלא מאי א"ל רב הילל לרב אשי הוה עובדא בי רב כהנא ואסר רב כהנא א"ל ההוא אימראוטי אימרטט. ופירש"י אימרטוטי אימרטט לחתיכות דקות קטנות ושרץ איסורו בכעדשה כטומאתו והיישנין דלמא בולע חתיכות שרץ בהדי חומץ, עכ"ל. הרי דמבואר בסוגיא שעכבר נפל לתוך החומץ ואסר רב כהנא את החומץ משום שהעכבר נתפרד לחתיכות דקות. וביאר הט"ז (יו"ד סי' קד ס"ק א) הענין שהעכבר נתפרד לחתיכות קטנות והיה מעורב בתערובת וניכר אולם לא היו יכולים להסירו משם, ואת זה בא רב כהנא ואסר. ושוב הקשה הט"ז דבשלמא לפי הר"מ הנ"ל מובן הטעם לחומר א הוא משום שאיסור הניכר אינו בטל אפילו אם אי אפשר להסירו. אולם, לפי שיטת הרשב"א הנ"ל שדבר ניכר בטל אם אי אפשר להסירו צריך ביאור למה אסר רב כהנא את החומץ. וכתב הט"ז לבאר הענין אליבא להרשב"א שיש חשש בעכבר שמא יאכל חתיכה מהעכבר בעצמו בלי שום תערובת ובזה לא שייך ביטול אפילו להרשב"א.

(עיין בביאור הגר"א [סי' קד ס"ק ו] שביאר הסוגיא באופן אחר.)

ביאור הארץ צבי בשיטת הר"מ

עיין בשו"ת ארץ צבי (סי' פח) להרה"ג ר' אריה צבי פראמער זצ"ל הי"ד אב"ד קאזיגלוב (הובא בקונטרס באר המים – משא ומתן בענין שרץ המים ובהלכות תולעים – מהדורה מתוקנת אדר תשס"ו להרה"ג ר' יוסף אברהם הלוי העלער שליט"א סי' א אות ח) שכתב לבאר עוד בדעת הר"מ הנ"ל שהיכא דניכר האיסור אין כאן ביטול אפילו אם אינו יכול לבררו וכתב וז"ל עוד נלע"ד סניף די"ל לר"מ דניכר אין בטל אף שאינו יכול לבררו בענין שיהי' ניכר להדיא בתחילת מראית העין כעין שכתב המג"א (סי' תרמח ס"ק יח) בהל' אתרוג דלא חשיב שינוי מראה רק מה שנראה להדיא בתחלת ההשקפה. וכע"ז כתבו האחרונים באו"ח סי' לב סע' כה דכל שאין ניכר פרידתן להדיא חשיב צורת האות עלי' לענין שלא יחשב שלא כסדרן עיי"ש. והכ"נ כיון דבאמת אינו

יכול לברר האיסור רק המראות העין גורם האיסור בעינין שיהי' נראה האיסור בראשית ההשקפה כמו שהוא בקום שבחמאה. ובתולעים דבקים כאילו שעוברין דרך המסנת ודאי אין האיסור נראה להדיא רק אחר העיון הדק היטב. וזה לא חשיב ניכר האיסור. ויש להביא דמות ראיה לזה, דאל"כ תמיד יכולין להכיר תערובות איסור ע"י מיקרא שקאפ. וע"כ כמ"ש עכ"ל. (ועיין עוד באג"מ יו"ד ח"ב סי' קמו, יו"ד ח"ג סי' קכ ס"ק ה.) הרי דהארץ צבי נקט שניכר האיסור אינו בטל במקום שלא יכולים לסנן רק אם ניכר האיסור מיד בתחילת ראייתו. ואולם, אם צריך לעיין היטב כדי לראות לא מקרי ניכר האיסור. אולם, דבריו אמורים במקום שאי אפשר לסנן. אולם במקום שאפשר לסנן מבואר בדבריו שצריך לסנן שבלאו הכי הוי כמבטל איסור לכתחלה. ובסוף דבריו כתב הארץ צבי וז"ל מ"מ נראה דחיוב גמור מן התורה לבדוק עד מקום שידו מגעת משום מצות עשה דוהבדלתם (ויקרא כ-כה) וכו', עכ"ל. ונראה שחיוב סינון נכלל בבדיקה זו.

אולם, אפשר לומר גם באופן אחר וכו"ל שהגדרת ניכר האיסור היא שצריך לראותו בתחילת ראייתו ואפילו במקום שאפשר להוציא האיסור רק צריך להוציאו אם אין טירחה כ"כ בהוצאת האיסור. וכמו שבארנו בדברי הרמ"א הנ"ל בנוגע לנתינת מים צוננים לתוך התבשיל להוציא החלב.

ניכר האיסור בנוגע לטעם כעיקר

הרשב"א בחידושיו למס' חולין (צח: ד"ה אמר רבא לא נצרכה אלא לטעם כעיקר) כתב בסוף דבריו בהגדרת ענין טעם כעיקר וז"ל אבל כל התר שמקבל טעם מן האיסור וטעם האיסור ניכר בו טעימתו זו הי' הכרתו כדבתיב (איוב יב, יא) וחק אוכל יטעם לו וכו' עכ"ל. הרי דביאר הרשב"א שחידוש הכתוב שטעם אינו בטל הוא משום שהיכא דמרגיש הטעם הוי כמו ניכר האיסור שאינו בטל. ובפרט לפי מאי דקי"ל שטעם כעיקר דאורייתא (שו"ע סי' צח סע' ב) שפיר מובן שניכר האיסור אינו בטל מדאורייתא.

יסוד של הרשב"א הנ"ל שטעם כעיקר הוא כמו ניכר האיסור מובא גם בשו"ת חלקת יואב (יו"ד סי' יא) והעיר על דברי הרשב"א ממה שנקט לעיל שניכר האיסור תלוי באיסור שיכול להוציאו משם וא"כ

העיר איך שייך לומר שאם רק מרגיש טעם דהוי כניכר האיסור והרי לא גרע מדבר שהוכר האיסור שאינו יכול להוציאו משם.

עיינ בשו"ת ארץ צבי הנ"ל (סי' פח) שכתב בישוב הערת החלקת יואב דמה שכתב הרשב"א בחידושו לא כתב זה אליבא דנפשיה רק בשם ספר איסור משהו וכתב הארץ צבי וז"ל וכן נמצא כמה פעמים בפוסק מעתיק דברי פוסק חברו אף שיש בתוכו מקצת דברים שאין עולין להלכה לפי דעתו, עכ"ל.

עיינ בשו"ת מהרש"ג להרה"ג ר' שמעון גרינפעלד זצ"ל (ח"ג סי' לד) שדן לענין טעימת ישראל באיסורין כשטעם בלי ידיעה שצריך להבחין אם יש טעם אסור (כגון שהיה איסור שנתבשל אם היתר וטעם לפני שידע שיש כאן שום שאלה) וכתב וז"ל ועוד שנית נלפענ"ד דאטעימת ישראל סמכינן אף דלא ידע בשעת טעימה ואכילה ולא היה רמיה עליו לידע אם יש בו טעם או לא ומשום דהרי כל עיקר דבמין בשאינו מינו אמרינן טעם כעיקר דאורייתא וחמור מתערובת מין במינו מבואר ברשב"א חולין בסוגיא דזרוע בשילה משום דכל שניכר האיסור אינו בטל ומין בשאינו מינו כל שמרגשין הטעם הוי ניכר האיסור אף שבאמת אינו ניכר מ"מ חיך אוכל יטעם והרגשת הטעם של האיסור הוי הכרת האיסור עי"ש ודבריו נכונים ותפסו אותו כל האחרונים. וכיון דבעינן שיהיה ניכר האיסור אם כן בעינן שיהא ניכר הטעם של האיסור אף בלי כונה ואף היכא דלא רמיה דאם לא כן איך אפשר לומר דניכר האיסור אם סתם אדם שאינו יודע כלל אינו מרגיש שיש שם טעם ואיסור כלל ועל כרחך אינו אסור באמת אלא טעם שמרגישין אותו אף לאיש שלא רמיה עליו ואינו יודע מן הדבר כלל והוא סברה נכונה לפענ"ד. ועל פי זה יצא לנו דין חדש דאם נפל חלב לתוך בשר ולא היה בו ששים ואיתרמי דישראל אחד לא ידע מזה הנפילה ואכל המאכל של בשר ואמר דלא הרגיש בה טעם של חלב שוב מה שנשאר בקדירה מן הרוטב ומן הבשר מותר אף דליכא ששים לדברי הש"ך הנ"ל (סי' צח ס"ק ה) דסמכינן אטעימת ישראל. עכ"ל.

הרי דהמהרש"ג כתב חידוש לדינא עפ"י הגדרת הרשב"א שטעם כעיקר אינו בטל משום דהוי כניכר האיסור. והוא דאפילו הטועם אינו יודע שיש שום שאלה והוי מילתא דלא רמיה עליה אפ"ה מהני מה שאמר אח"כ שאינו מרגיש הטעם והוא משום דטעם כעיקר צריך

להיות כמו ניכר האיסור שיכיר האיסור אפילו היכא דלאו אדעתיה. ונראה לבאר עוד שהרי אם דבר עומד לפניך הרי אתה רואהו אפילו אם אין דעתך עליו, ה"ה טעם שניכר בתערובות צריך להיות הוכר אפילו בלי שומת הלב.

אולם, יש להעיר בחידושי הרשב"א אם כוונתו לומר שזה כמו ניכר האיסור ממש או דבריו הם רק בדרך משל דהיינו כמו דבר ניכר לעין אינו בטל ה"ה שהתורה אסרה טעם כעיקר משום שהטעם נרגש ואינו בטל אולם באמת אין טעם כעיקר בגדר ניכר האיסור שזה אינו אלא כשהאיסור נראה לעינים.

בענין ביטול בכלים שנתערבו

איתא בשו"ע (יו"ד סי' קב סע' ג) וז"ל כלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים ואינו ניכר, בטל ברוב ואין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין לפי שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו וכל כיוצא בזה. המקור לדין זה הוא מדברי הרשב"א (בתורת הבית בית רביעי שער רביעי). אולם, עי"ש בבדק הבית להרא"ה שנקט שכלי שבלע מן האסור ונתערב אינו בטל. וכתב לבאר וז"ל דהכא טעמא אחרינא דאין לו בטול לבד מטעמא שיש לו מתירין דכל היכא דניכר האיסור אין לו היתר ואין לו ביטול ובכל דבר שאפשר להוציא האיסור מתוכו הרי הוא כניכר האיסור וכיון שכן שבזה שאפשר בהגעלה ולהפליט האיסור הרי זה כאלו ניכר ואין לו היתר וכו' עכ"ל. הרי דנקט הרא"ה שכלי עם בליעת איסור שנתערב אינו בטל שהרי אפשר להגעיל כל הכלים ולהוציא האיסור וכיון שיכולים להוציא האיסור מקרי ניכר האיסור ואינו בטל מדאורייתא. חידוש זה הוא שניכר האיסור אינו תלוי רק בראיית העין, אלא הכוונה היא שכשם שאם האיסור ניכר לעין ומשום כך יכולים להסירו בפועל ה"ה נמי היכא שהאיסור אינו ניכר לעין אולם יכולים להסירו ע"י הכשר כלים הוי ג"כ כדין ניכר האיסור ואינו בטל מן התורה.

אולם, יש להעיר שהרי שיטת הרשב"א שהבאנו לעיל בנוגע לחמאת עכו"ם היא שניכר האיסור הוי היכא שיכול להסירו משם ואם ניכר ואינו יכול להסירו שפיר הוי אינו ניכר ובטל וכאן נוקט הרשב"א דלא כהרא"ה וסובר שכלים שיש בו בליעת איסור בטל אע"פ שיכול

להסירו משם ע"י הגעלה וכמו שבמואר ברא"ה ויש ליישב שהרשב"א סובר שניכר האיסור צריך להיות דבר שניכר לעין. ומשום כך יכולים להסירו ואינו חלק מהתערובת, אולם כלי שיש בליעת איסור אע"פ שיכול להסיר האיסור משם לא מקרי ניכר האיסור כיון שאינו נראה האיסור לעין.

ביאור במשנה במעילה – פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס

איתא במשנה מעילה (פרק ו משנה ו) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש, כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים עד שיוציא את כל הכיס. עיין בתוס' חדשים (שם) שהקשה שכיון שהפרוטה בטל מן התורה איך שייך להביא קרבן מעילה. ובישוב הדבר כתב וז"ל ואפשר דמתניתין אתיא כר' יהודה דסבר מין במינו לא בטיל דמצינו כמה משניות שתומות אליביה אבל על הר"מ קשה דלא פסק כר' יהודה ונ"ל דגם מדאורייתא לא בטיל דיכול ליטלו וכאן האיסור הוא הקדושה שעל הפרוטה וזה יוכל ליטלו להחליף על פרוטה אחרת והיא נשארת חולין גמורים משא"כ בבהמה ודו"ק. (ממהורש"ח זצ"ל). עיין בספר אגרא לישירים סי' יד להרה"ג ר' אהרן חיים הלוי צימרמן זצ"ל בביאור הענין.

ונראה שתוס' חדשים היא כדברי הרא"ה הנ"ל שאפילו באיסור שאינו נראה לעין אם יכול להסירו ע"י הכשר כדברי הרא"ה או ע"י פדיון כדברי התוספות חדשים שפיר מקרי ניכר האיסור מן התורה אולם, אנן דקי"ל כהרשב"א שיש בטול בתערובת כלים כיון שהאיסור אינו נראה לעינים יש לפרש המשנה במעילה כדברי הבועז (שם אות ה) שכתב דמעל דמתניתין הוי מדרבנן. אולם מדאורייתא בטל הפרוטה ברוב כיון שאין נראה לעין ואין להביא ע"ז קרבן מעילה.